

дітях релігійну байдужістю, відштовхнути їх від католицизму, та направляти їх в сторону протестантизму» [3, с. 112].

Література:

1. Ewa Lenard, Zbigniew Morawski, Agnieszka Żuberek, *Historia w tekstach źródłowych dla licealistów*. Część II, Oficyna Edukacyjna Krzysztof Pazdro, Warszawa 2004, s. 105.
2. Korespondencje. Z Wielkopolski, 28 stycznia 1888, «Szkoła» R. XXI, 1888, nr 6, s. 45.
3. Korespondencje. Z Wielkopolski, 5 kwietnia 1888, «Szkoła» R. XXI, 1888, nr 16, s. 132-133.

ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ КОНЦЕПЦІЇ «РУССКОГО МИРА»

Снігур А. А.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Концепція «Русского мира» була сформована в 1990-х роках російськими інтелектуалами П. Щедровицьким, Ю. Островським, Г. Павловським, В. Тішковим та ін. В середині 2000-х років ці ідеї почав активн пропагувати патріарх РПЦ Кирил. Вони були підтримані президентом Росії В. Путіним і покладені в основу реформованої зовнішньої політики Російської Федерації. Її практична реалізація щодо України привела до окупації Криму, частини Донецької та Луганської областей, російської агресії.

Нічоґ нового сучасні ідеологи російського імперіалізму не придумали. Ця концепція та її три «стовпи»– православ'я, російська культура та мова, спільна історична пам'ять – є калькою більш ранньої державницької формули ХІХст. «Православие – самодержавие – народность» графа С.Уварова. ПО суті це сучасна інтерпретація старої замшілої теорії «Москва – III Рим».

Цю ідею започаткував і розповсюдив на початку ХVІ ст. чернець Філотей. В неї бул вкладен думку про всесвітньо-історичне призначення Москви як III Риму, про її важливу функцію як єдиного незалежного

центру для всіх слов'янських та православних держав і взагалі для цілого християнства.

Враховуючи, що московська теорія III Риму гострим мечем проходить крізь багатовікову історію України, усе духовне і матеріальне життя українського народу, глибокий аналіз даної проблеми в працях українських істориків в еміграції видається актуальним як з наукового, так і з політичного погляду. Поява на початку 50-х років за кордоном ряду публікацій українських істориків, присвячених теорії III Риму, її генези і впливу на формування російської та української політичної думки, залишились майже непоміченими в Україні. Водночас не викликає сумніву наукова та надзвичайна політична актуальність даної проблеми.

Перш за все слід відзначити роботу Б.Крупницького «Теорія III Риму і шляхи російської історіографії». Аналізуючи праці російських істориків, автор приходиться до цікавого висновку про значний, але чомусь ретельно прихований вплив теорії III Риму на формування російської історіографії. Він вказує, що вже професор П. Мілюков в своїх відомих «Главные течения русской исторической мысли» помітив, що схема Карамзіна не була чимсь новим і незаниманим, вона повторювала погляди, які висловлювались вже московськими книжниками XVI ст. і російською історіографією XVIII ст. В їх основі генеалогічна ідея московських царів з їх претензіями на спадщину Візантії та на провідну роль Москви – III Риму.

Парадоксально, але проблема теорії III Риму в російській історіографії не знайшла собі належного місця. Проте саме духом III Риму була наповнена офіційна російська наукова історіографія починаючи з капітального твору М. Карамзіна «История Государства Российского». Не уникла цього і ліберально-народницька російська історіографія, яка, незважаючи на свій москвоцентризм, соромливо прикривала свої традиційні ідейні джерела. Хоча майже кожен твір кінця XIX – початку XX ст. з історії Росії чи російської культури містив бодай згадку про III Рим.

Ідеї III Риму не тільки продовжували жити і в радянській історіографії, але й надихали радянське керівництво на проведення імперської політики. ДО речі, цю особливість російського комунізму підмітив ще видатний філософ М. Бердяєв.

Про те, що коріння цієї застарілої теорії засіли в душах багатьох росіян, свідчить і стаття О. Солженіцина «Как нам обустроить Россию», теоретичні та ідейні постулати «Русского национального собора», багатьох правих націонал-патріотичних партій і організацій в сучасній Росії. Така ідеологічна вузькість, односторонність становить серйозну небезпеку як для нової молоді російської держави, так і для її сусідів, особливих України.

Російські історики ніби освячували примусовий характер російського історичного процесу, опираючись на цю схему з її основним змістом «собиранія земель» навкол одного московського центру. При цьому київський період був для них підготовчим, вихідним пунктом, без якого не можлив був обійтись саме з мотивів великодержавності. Також ідея Третьог Риму була опорою, коли йшлося про універсально-месіанське призначення російського народу. Тому, очевидно, слід погодитись з думкою проф. Крупницького, що в такій ідеологічній однобічності, на яку, без сумніву, вплинула ідея III Риму, крилися і криються серйозні небезпеки і для історичного розвитку самої Росії.

На думку О.Оглоблина, теорія III Риму відроджується в другій половині XVII століття, коли визволення України з-під польської влади і звернення про допомогу до Москви відкрили нові і далекосяжні перспективи для московської політики як на заході так і на півдні. Але, як не дивно, цей процес привів до нової і, здавалось, остаточної кризи даної ідеї. Пов'язан це бул з відродженням української держави і створенням нової політичної і церковно-ідеологічної ситуації на сході Європи. Справді, на терені старої київської Руської держави, на землях, де Православна церква канонічн залежала від II Риму, а уніатська Церква – й від I Риму, з'явилась нова міцна своєю київською церковною й державно-національною традицією, своїм національно-визвольним рухом і могутньою мілітарною силою держава не тільки християнська, а й православна, володар якої міг навіть погрожувати московським послам війною.

Ця держава – держава гетьмана Б. Хмельницького – в церковному відношенні була під зверхністю Константинопольського патріархату – II Риму. Така ситуація була солютн неприйнятна для Москви, вона підривала всі основи, як ідейні так і генеалогічні, офіційної національної московської доктрини. Це добре розуміли провідні кола грецького духовенства, які активн підтримували Богдана Хмельницького проти Москви. Тільки поразка під Берестечком, Переяславська угода 1654 року й згодом підкорення української церкви московському патріарху зеспечили монополію III Риму на сході Європи.

Отже короткий оглядо публікацій українських істориків в еміграції з проблем теорії III Риму, актуальність якої і в наш час не викликає сумніву, дозволяє оцінити їх, як значне явище в історії української політичної думки.

Звичайно, масштабність проблеми теорії III Риму, її глобальність не дозволила авторам висвітлити всі питання у невеликих за обсягом наукових працях. Але актуалізація проблеми професорами Крупницьким, Мірчуком, Оглоблиним, розробка окремих її аспектів заслуговує на увагу сучасних істориків та політологів, вимагає подальшого її вивчення, особлив в наш час. Адже ця теорія по суті покладена в основу проекту

«Русского Мира», практична реалізація якого означає створення новітньої російської імперії і становить пряму загрозу існуванню молодій українській державі.

Література:

1. Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1954–1989.
2. Крупницький Б. Теорія III Риму і шляхи російської історіографії. Мюнхен, 1952.
3. Мірчук І. Історично-ідеологічні основи теорії III Риму. Мюнхен, 1952.
4. Оглоблин О. Московська теорія III Риму в XVI – XVII ст. Мюнхен, 1951.
5. Полонська-Василенк Н. Теорія III Риму в Росії протягом XVIII та XIX ст. Мюнхен, 1952.

АНТИРАДЯНСЬКІ ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У 1944–1953 РР.

Старжець В. І.

*кандидат історичних наук,
асистент кафедри історії*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Процеси утвердження тоталітарної держави неминуче призводять до встановлення у всіх сферах суспільного життя однотипності ідей та поглядів, стандартизації мислення. Не стали винятком вищі навчальні заклади Західної України у повоєнний період, чия діяльність була надмірно політизованою. Передо викладачами і студентами партійне керівництво ставив завдання пріоритетності ідейно-виховної роботи, застосовувався широкий спектр засобів для контролю та перевиховання суспільства. Однак, значна частина студентської молоді виступала проти комуністичної влади та її політики, підтримувала та пропагувала ідею самостійності України, яку обстоювала ОУН.

Поширеним явищем післявоєнного студентського життя стали як одиночні вияви непокори, так і поява молодіжних підпільних організацій націоналістичного характеру. Част такі осередки виникали стихійно,